مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

وحیده ارینزی

۲۰۲۴/۰۹/۱۵

د ښووڼځيو د بنديدو درى کلن ناورين

له بده مرغه شا او خوا درى کاله کيږي چې په هېواد کې منځني ښوونځي د نجونو پرمخ تړل دي. د جمهوريت له سقوط او د اسلامي امارت له واکمنيدو وروسته، د نجونو په منځنيو زده کړو محدوديتونه ولګيدل. په لومړي سر کې تر شپږم ټولګي پورته په ښووڼځيو بنديز وضع شو او بيا وروسته د نجونو پوهنتونونه هم له ورته برخليک سره مخامخ شول.

زده کړې زموږ د دين په اساساتو کې دي. د قرآن پاک دغه آيت {اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، ولوله د خپل هغه رب په نامه چې پيدا کړي يې ټول مخلوقات دي} په دې دلالت کوي چې پوهنه او د علم زده کړه پر ټولو نارينه او ښځينه وو فرض دى. د اسلام او اسلامي هېوادونو په تاريخ کې تر اوسه د دې آيت شريف په ترجمه او تفسير کې د نظراختلاف او توپير نه دى راغلى.

خو له بده مرغه په تيرو دريو کلونو کې، زموږ ځينو علماوو او واکمنو د دې آيت شريف فرضيت يوازې ديني علومو ته ملزوم کړ. ديني علما او چارواکي هم ټول يوه خوله نه دي. ځيني يې عصري زده کړې په نارينه او ښځينه دواړو فرض بولي؛ خو ځيني نور يې فرض کفايي، ناروا، مستحب، مباح، غيرضروري او په داسې نورو ټکو او الفاظو يادوي!

علم يو سمندر دى چې ټول ديني او عصري علوم رانغاړي. نننى پرمختللې نړى په عصري علومو او ټکنالوژۍ ولاړه ده. افغانستان د دې پرمختللې نړى يوه وړه برخه، جنګ ځپلى، بېوزله او د پرمختللو هېوادونو په مرسته متکي هېواد دى. د بندو تعليمي بنسټونو له امله هره ورځ د پرمختګ او اقتصادي بسياينې فرصتونه له لاسه وځي، وطن او ولس نور په ګاونډيو هېوادونو او مرستو متکي کيږي.

که څه هم طالبان ظاهراً د تعليمي بنسټونو بنديز لنډ مهاله او تر امرثاني بولي، د يوه خوندي چاپيريال د رامنځ ته کيدو او په نصاب کې د ځينو اړينو بدلونونو خبره کوي؛ خو تر دې زيات مالومات د لوړپوړو چارواکو سره هم نشته. تر اوسه يې نه د خوندي چاپيريال په هکله کومه لايحه وړاندې کړې، نه په نصاب کې د بدلون کومه نښه نښانه ليدل کيږى؛ نه د خپل لنډ مهاله يا اوږد مهاله کاري پلان، ماستر پلان، ستراتيژى، پرمختګ او يا حد اقل د موضوع ستونزې او خنډونه له ولس سره شريک کړي، تر څو ولس ډاډمن شي چې په ريښتيا هم چارواکي په کار بوخت دي او بلاخره به په لږ يا ډير ځنډ دا ستره غميزه پاى ومومي.

اوس اوس د لوړو زده کړو وزير ښاغلي ندا محمد نديم، د نجونو د ښوونيزو مرکزونو د خلاصون په هکله د ولس په پوښتنو او ګرويږنو هم تر امر ثاني پورې بنديز ولګاوه او نوې خبره دا ده چې دوى به د نجونو د زده کړو د ضرورت په هکله څېړنې کوي او د څيړنو پايله به دا جوتوي چې د نجونو عصري زده کړې ضروري دي او که نه! که د څيړنو پايلي وښيي چې د نجونوعصري زده کړې ضروري نه دي؛ نو د دوى پر مخ به ښووڼځي او پوهنتونونه د طالبانو په حاکميت کې د تل لپاره بند پاتي شي.

خو پوښتنه دا ده چې هغه څه چې پروردګار په قرآن پاک کې په واضحو الفاظو فرض ګرځولي، علماى کرام او چارواکي څنګه ځانونه تر لوى ذات او الهي کلام لوړ او د دې جوګه ګڼي چې څيړنې دې پرې وکړي؟ آيا الهي فرضيت له دنيوي ضرورت سره پرتله کيداى شي؟ او دا څيړنې به څنګه، چيرته، څوک او له چا کوي؟ د نړى ټولو اسلامي هېوادونو اوعلماى کرامو په اسلامي امارت په خلونغږ کړى، چې د نجونو ښوونځي او پوهنتونونه پرانيزي او ولس خپلو اولادونه ته بې له ځنډ او خنډه زر تر زره تعليم غواړي.

په زده کړو بنديز د طالبانو په منځ کې هم درځ پيدا کړى او ټول په يوه خوله نه دي. ډيرو چارواکو خوله پټه نيولې؛ خو ځينو لکه د دوحې د مرکچې پلاوي غړى ښاغلى عباس ستانکزى، چې له تيرو کابو دوو لسيزو راهيسى په قطر کې اوسي، د ژوند ټول لګښتونه، امکانات او معاش يې امريکا ورکوي او لوڼي يې عصري زده کړې کوي، د نجونو

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارى ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

د ښوونځيو د بې موجبه بنديزاو نامالومه برخليک سره مخالفت کړی او په وار وار يې خپل دريغ څرګند کړی دی.
کيدای شي له همدې امله ښاغلی عباس ستانکزی اوس په خپلو ملګرو کې، هغه پخوانی دريځ نه لري کوم چې ده پخوا د دوحې په خبرو او د جمهوريت په پرځولو کې درلود!
ځيني خلک د نجونو د ښوونځيو او پوهنتونونو بنديز د طالبانو د څو تنو سخت دريځه مشرانو فيصله ګڼي، او ګومان کوي چې په امارت کې هم د جمهوريت په څير، واک يوازې د يو څو محدودو کسانو په لاس کې دی؛ خو يو شمير نور بيا په دې باور دي چې طالبان که هر څو د نجونو زده کړې او بند ښوونځي د افغانستان کورنۍ مسله ګڼي، خو د دې مسئلي څخه د خپلو سياسي موخو او اهدافو د تر لاسه کولو له پاره د يوې سياسي وسيلې په توګه کار اخلي او له نړۍ سره د رسميت پيژندلو د پاره چنې وهي! که د سياسي موخو او د رسميت پيژندلو خبره نه وای، نو د وطن لوڼي به يې درې کاله برغمل نه نيوې، د دوی شرعي حقوق به يې نه تر پښولاندي کول او د دوی او د وطن د راتلونکي سره به يې دا ستره جفا نه کولای! خو هسې نه چې خدای مه کړه د واک په نشه او د رسميت پيژندلو په چنو کې دا اوسنی نظام او امنيت له لاسه ولاړ شي او امريکا له دې ګډوډيو داسې پښيمانه او تر پزې راشي، لکه څنګه چې د تير حکومته وه او بلاخره يې مخ طالبانو ته واړاوه.
د يونيسف له قوله، افغانستان په نړۍ کې د ميندو او ماشومانو د پاره له خطرناکو هيوادونو څخه دی. چيرته چې ميندې په آسانۍ سره روغتون او روغتيايي مرکزونو ته لاسرسی نه لري او هر کال په زرګونو اميدوارې ميندې د داسې ستونزو له امله خپل ژوندونه له لاسه ورکوي، چې ډير په اسانه د مخنيوي وړ دي. د نجونو ترلي ښوونځي او پوهنتونونه او د مسلکي روغتياپالانو کمښت، به دا ستونزې نورې هم ډيرې او د بشري ناورين تر حده ورسوي!
له بده مرغه افغانستان له تيرو څلورو لسيزو راهيسې د پوهنې په برخه کې د ګڼو ستونزو سره لاس او ګريوان دی. پردی تپل شوې جګړه، بې امني، ګاونډي استخباراتي کړۍ، مفسد حکومتي چارواکي او زورواکي، په لرې پرتو سيمو کې د ښوونځيو او مسلکي ښوونکو کمښت اوعامه ذهنيت يې ستر خنډونه او عوامل ګڼل کيږي.
که تير تاريخ په غور ولولو؛ نو پوهيږو چې افغانستان د پوهنې په لاره کې ډير پټ او ښکاره دښمنان درلودلي دي. اعليحضرت غازی امير امان الله خان د معارف د رغيدو او پياوړتيا لپاره نه هيريدونکي او نه تکراريدونکی هڅې کړې؛ خو د پرديو استخباراتو په لمسون، دا هڅې د خپل ولس په مخالفت، بغاوت او د پاچاهی د ړنګيدو په بيه ورته پريوتې.
تر هغې وروسته په نورو حکومتونو کې معارف لږ يا ډير پرمختګونه وکړل. د کابل او ننګرهار پوهنتونونه د سيمې په کچه ښه وځليدل او په زرګونو وياړلي فارغين يې ټولنې ته وړاندې کړل. خو د مجاهدينو په راتګ دا هر څه ګډ وډ شول، ډيری مسلکي ښوونکي له هيواده ووتل، پوهنتونونه بې نظمه او تنظيمي شول او نور يې هغه پخوانی برم او معيار نه لرل.
د طالبانو په تيره دوره (1996-2001) کې هم کټ مټ لکه د نن په څير د نجونو په ښوونځيو او لوړو زده کړو محدوديتونه لګيدلی وو. نه په پوهنتونونو کې نجونو ته د زده کړو او نه هم ښځينه ښوونکو ته د تدريس اجازه وه. په ټوله کې د وطن نيمايي نفوس له زده کړو، کار او ټولنيز ژوند او فعاليت څخه راګرځول شوي وو او په کور کينول شوي وو.
د جمهوريت په شل کلن مزل کې که څه هم د امريکا او متحدينو په مالي مرستو د معارف او پوهنې په برخه کې، ډير پرمختګونه وشول؛ خو دا هر څه تر کابل او لويو ښارونو پورې محدود وو. په کليوالو او لرې پرتو سيمو کې د جنګ ډګرونه تاوده وو، ښوونځي په نشت حساب وو او که وو هم؛ نو د انسانانو په څير د اور او باروتو په لمبو کې سوځيدل او په ميليونونو ډالر په خيالي ښوونځيو، زده کوونکو، ښوونکو او معاشونو مصرفيدل!
له بده مرغه د حکومت په هره برخه کې پراخ فساد، کار اهل کار ته نه سپارل، په بهرنيانو ډيره اتکا او ضعيفي حکومتولي، جمهوريت له سقوط سره مخ کړ. امريکا او متحدين يې له دې حالته ستړي شول او له طالبانو سره يې په دوحه کې خبرې پيل کړې او له شل کلن ځنډ وروسته طالبان بيا واک ته ورسيدل. که څه هم چې واک ته تر رسيدو مخکې طالبانو په دوحه کې له امريکايانو سره ژمنه کړې وه، چې د ښځو حقونو او زده کړو ته د اسلام په چوکاټ کې ژمن دي؛ خو واک ته تر رسيدو وروسته يې دا ژمنه پوره نه کړه او اوسنۍ دوره يې د پخوانۍ په څير له ورته ستونزو ډکه ده.
دا ناورين او په ټپه دريدلی حالت د افغانستان د پرمختګ په وړاندې لوی خنډ دی. نه يوازې ميليونونه نجونې له زده کړو بې برخې او محرومې دي؛ بلکه د ټول هيواد په پرمختګ او راتلونکي منفي اغيزه لري. هيله ده چې د اسلامي امارت چارواکي د وطن د اوسنيو واکمنو او حاکمو په حيث، له واړه کليوالي او قبيلوي فکر څخه راووځي، د يوې لويې جغرافيې د حاکميت، مالکيت او مسووليت احساس وکړي، د ولس غږ واوري او د نورې نړۍ سره د يوه سيال او په ځان بسيا افغانستان لپاره، د زده کړو مرکزونه نه يوازې پرانيزي بلکه د پوهنې د ترويج او پرمختګ لپاره بېساري جد او جهد وکړي او پوهنه له ښارونو تر کلو، باندو، کيږديو، غرونو او رغونو ورسوي!
د همداسې ورځې په هيله انشاالله.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ